

A kolozsvári Farkas-utcai ref. templom régi sírkövei.

A műemlékek országos bizottsága 1911. évben a Mátyás király építtette Farkas-utcai templomot restaurálás alá vette. E nagyszabású és jelentőségteljes munkálatok során a templom padozatkövei helyükből kiemeltettek. Csak ekkor tűnt ki, hogy e kövek közül több, képes mezejével lefelé fordított igen értékes síremlék. A kövek kiemelése a legmesszebb menő gondossággal és elővigyázattal történt. Mindenekelőtt folyószámmal látták el azokat és az e célból készített térképen helyüket pontosan megjelölték. Úgy, hogy most — szükség esetén — az eltávolított legkisebb kövecske is minden tanakodás nélkül eredeti helyére vissza helyezhető. A kiemelt padozat kövek közül síremléknek bizonyultak: 13. sz. Gyerő 1500 körüli; 14. sz. XVII. századbeli töredék; 20. sz. Mikola 1471. évből; 24. sz. Bek XVII. századbeli töredék; 30. sz. XVII. századbeli befejezetlen; 35. sz. Seres 1579. évből; 58. sz. Manino 1499. és 153. sz. Ilona asszonyé 1633-ból. A 35. számút kivéve, valamennyi képes mezejével lefelé fordítva, következőleg eredeti rendeltetésétől megfosztva volt. Előkerült továbbá eredeti elhelyezésében (a porticusban) Csepreghy tanár 1704. évbéli síremléke, végül Berkenyesi István 1595. és Pataki István 1775. évbéli síremlékei.

Valamennyi ideiglenes elhelyezésre a kolozsvári egyetemi régészeti intézet helyiségeibe szállítottott. Végleges elhelyezésükről a műemlékek országos bizottsága fog intézkedni, valószínűleg a helyreállítási múzeumban. Valamennyi síremlék többé-kevésbé megvan sérülve, jeléül annak, hogy több ízben voltak megbolygatva, s a kiemeléskor és visszahelyezéskor hiányzott a kellő gondosság. Már e sérülések miatt is kívánatosnak tartom, hogy további vándorlásuk megelőztessék s az E. N. M. régiségtárában találják meg hozzáértő gondozás alatt végső otthonukat.

A falba illesztett síremlékek (gr. Bethlen Ádám 1772. és br. Alvinczi Gábor 1788.) természetesen érintetlenül maradtak s azokat helyükön ma is feltalálhatjuk.

Az említett sírköveknek padozatkövekként való felhasználása, hogy mikor történt, megállapítani lehetetlen. Látjuk azonban, hogy az ekként

felhasznált síremlékek kivétel nélkül a XVIII. századot megelőző időből erednek. Egyik részük ebben a templomban kívánta rendeltetésének kegyeletes célját szolgálni, de akad közöttük olyan is, a melyikről kétségtelenül megállapítható, hogy más helyről került ide. A padozat alatt sírboltok terülnek el, melyeknek egyikében-másikában az idők folyamán többszöri temetkezés történt. Az újabban temetkező félretolta az előbbi emlékkövét, vagy egyszerűen felíratával befelé fordította.

Nemcsak következtetés útján állapíthatjuk ezt meg, hanem útmutatással szolgálhatnak maguk az egyházi jegyzőkönyvek is. 1721-ben gr. Teleki Mihály halálakor az özvegy az iránt folyamodott a consistoriumhoz, hogy a templomban sírt ásathasson. A consistorium 1721. jan. 19-én a következő határozatot hozza: „Mivel a különös *sír ásásokkal nem kicsiny bontakozása esett* több izben és esik is a templom *nagy kövekből álló pádimentomának*, azért különös sírt ásatni meg nem engedtetik, hanem tessék a Méltóságos asszonynak széki Teleki Mihályné asszonynak, ő kegyelmének arra a végre, hogy jövendőben a Méltóságos ur és asszony successori azon az ágon bele temetkezhessenek, csináltasson egy boltot, arra pedig, a hol a Méltóságos asszonynak tetszik, ád a Méltóságos asszonynak a consistorium egy helyet a nagy templomban.“¹ Az özvegy grófné azonban nem nyugszik bele a határozatba és kérését megújítja, ekkor a consistorium kivételesen teljesíti kívánságát: „tekintvén a boldog emlékezetű Méltóságos jó urnak több rendbeli meritumit, mivelhogy az időnek alkalmatlansága és rövidsége miatt, hogy a Méltóságos asszony boltozatos sírt rakasson, úgy látjuk, hogy nem lehet, annak okáért megengedtetik, hogy a Mltsgos b. e. jó urnak meghidegült tetemei ásott sírba tétessenek, a megemléített farkasutczai templomban.“

Látjuk ebből, hogy maga a consistorium sem helyezett súlyt arra, hogy a régi temetkezések érintetlenül maradjanak. A megállapított taksá ellenében szívesen beleegyeznek, hogy Telekiné sírt ásasson, „a hol a Méltóságos asszonynak tetszik.“ Hogy Teleki Mihály uram meghidegült teste esetleg az Apafi-fiak tetemei fölé kerül, az ép úgy nem okoz neki gondot, mint a hogy közönyösen veszi, mikor „Rhédei Pál uram teste a M. gróf Székelly Ádám úr ő nagysága rakott sírjába tétetett.“

Ily körülmények között, nemcsak a tudományos kívánalmaknak tesztek eleget az alábbi síremlék-sorozat közlésével, hanem egyben kegyeletes célt is vélek szolgálni vele.

¹ Protestáns Közlöny 1895. évf. 95.

I. Mikola Ferencz és János síremléke 1471.

Erdély történetében igen jelentékeny szerepet játszott Mikola, Kemény, Gyerőffi, Kabos, Radó és Vitéz családok művészi kivitelű nemzetségi czímerét találjuk a templom legrégibb sírkövén.

I. Mikola Ferencz síremléke.
No. 1. Tombeau de François Mikola.

Minusculás legendája:

**hic est sepult
ura egregr francisci micola et ioh
annis filii . . . . . micolaal . . . . . i9 de somosfalu
a dni 1471.**

Vagyis: Hic est sepultura egregiorum Francisci Mikola et Johannis filii Francisci Mikola al . . . . ius de Somosfalva. Anno Domini 1471.

A sírkő eredeti mérete 170×91 cm. volt, ma négy darabba törve fekszik. Alsó széle töredezett, egyébként teljes. A 14 cm. széles és szögleteiben igen szép kivitelű rózsákkal tagolt legendát a képes mezőtől golyókból és hengerekből alkotott pálczatagozat választja el.

A képes mező késői csúcsíves modorban szerkesztett következő címert tartalmazza: Homorított tárcsában koronából szügytől fogva növekedő szarvas. Kiséret jobbról félhold, balról csillag. Koronás csőr-sisak dísz a pajzsalak. Az orrjegy kigyózó szallagfonadékra emlékeztető, plasztikusan domborított levélzetként, dús fürtökben omlik alá és a pajzs alatt a képes mezőt sűrűn betölti.

A címér arányai meglepően pontosak. 50 cm. magas pajzsra 39 cm. magas sisak van helyezve. Az oromdísz ismét pontosan a sisak magasságával egyenlő. A sisak akként van a pajzs felső szélére helyezve, hogy annak közepét kissé födi, ellenben mellesattja — a mit címerekben igen ritkán látunk alkalmazva — a pajzsba mélyen benyúlik. Meg kell emlékezni még a képes mező két felső sarkában alkalmazott két-két szarvasagancsról is, a mi világos vonatkozásban van magával a címerrel.

Legfőbbképpen az orrjegy az, a mi elárulja, hogy a kőfaragó német minta után dolgozott. Igen élénken emlékeztet Ueberacker Erhard 1470. évbéli síremlékén alkalmazott orrjegyre.¹ A levélzetnek ugyanazon plasztikus kidomborítása és nyugtalan mozgalmassága, a szövetszerűség teljes elejtése. Ez utóbbi sajátosság a mi sírkövünkön még szembeötlőbb.

Általánosságban a címér és alkatrészeinek kidolgozása és vonalvezetése a késői csúcsíves modor igen szép példája, dicséretére szolgál mesterének.

Érdekes, hogy e sírkő keletkezése megelőzte magának a templomnak keletkezését. Tudjuk, hogy a kolozsvári bíró 1486. nov. 9-én ad helyet a Szent Ferencz rendnek a belső Farkas-utczában templom és zárda építésére.² Mátyás király csak a következő évben parancsolja meg Kolozsvár polgárainak, hogy a Szent Ferencz-rend szerzeteseit a Farkas-

¹ Seyler A. *Gusztáv*. Geschichte der Heraldik 458.

² *Jakab Elek*. Kolozsv. tört. Oklevéltár I. k. 272.

utczai templom és zárda építésében segítsék.¹ Majd 1490-ben a megkezdett építkezés tovább folytatására serkenti őket s annak felügyeletét Tharcsay Márton kamarai ispánra bizza, egyben pedig a tordai sókamarából segítséget rendel.² Ha az ezt következő években a templom építése befejezést is nyerhetett, a zárda még mindig elkészületlenül állott. Ezért rendel II. Ulászló király 1494-ben ennek befejezésére a tordai sóaknából 300 arany forint érő sőt.³

Fel kell tehát tételeznünk, hogy ez a siremlék egy másik templomból került ide, kegyeletesnek éppen nem mondható azon célzattal, hogy itt padozatkő gyanánt szolgáljon.

Talán nem tévedek, midőn az óvári templomban keresem eredeti helyét, mert hiszen ép e sírkövön említettek egyike: Mikola Ferencz volt az, a ki 1442-ben királyi privilegium alapján lát hozzá, hogy az óvári templomot restaurálja és a kolostort felépítse. Mindezt pedig azért cselekszi, hogy oda a Szent Domokos-rend szerzetesei beköltözhesse- nek. Ez tényleg meg is történt.⁴ Ily nagy arányú áldozatok után csak természetes, hogy Mikola Ferencz sírhelyét az óvári, jelenleg Szent Ferencz-rend birtokában levő templomban kell keresnünk.

Magáról a címerről gr. Kemény József egész értekezést írt, ebben Zsigmond királynak 1436. kelt oklevele alapján a címerbeli szarvas eredetét arra vezeti vissza, hogy Kemény Lőrincz minden akadályokat megvetve, halálos betegségben kinlódó királyának az orvosi segédelmet szarvasi gyorsasággal meghozta.⁵

A Mikola nemzetség teljes és hiteltérdemlő leszármazása családi történelmi irodalmunkban még ismeretlen. Pedig e kiterjedt nemzetségnek Mikola Lászlóban genealogusa is akadt. Kora felfogásának megfelelően azonban nem annyira az oklevelek tartalmát, mint inkább a családi hagyományt igyekezett megörökíteni.⁶ Újabbkori íróinknak pedig megfelelő számú oklevelek nem állván rendelkezésére, kénytelenségből az ő közléseit vették át. Ily körülmények között csak egy töredékes leszármazási tábla⁷ útmutatása mellett kereshetjük a sírkövön említette-

^{1—3} U. o. 276., 290., 305.

⁴ Historia Domus, melyből kivonatokat közölt P. Trefán Leonard a Kolozsvárt 1912. nov. 9-én megjelent *Emléklap*-ban a kolozsvári szentferenczrendiek templomának megújítása és ünnepélyes fölavatása alkalmából. Ezen építkezésre okleveles adatkunk is van. Ugyanis Mikola Ferencz fiai 1521-ben az óvári templom mellett építtetni kezdett kápolna bevezésére egy halastót, a dezmeri határon pedig egy birtok- és berek részt ajándékoznak. (Jakab E. Kolozsv. tört. Oklevéltár I. 354.)

⁵ Tudom. Gyűjt. 1830. IV. k. 3. s köv. lapjain. Heraldikai értekezés, a magy. gyermekmonostori Kemények címerében levő szarvasról.

⁶ Genealogia nobilissimae et magnifice familiae Mikolarum. V. ö. Köblös Zoltán. Magy. Családtörténeti könyvészet 12. I.

⁷ Nagy Iván. Magyarország. családai VII. 486.

ket. Itt feltaláljuk ugyan Mikola Ferenczet, de hibás (1518) évszámmal. Teljes felvilágosítást csak a br. Josika hitbizományi levéltárban¹ feltalált 1466. évbéli oklevél nyújt: „Francisci filii quondam Joannis junioris, filii Mikola de Szamosfalva.“ A filiatió ennyire pontosan meglévén benne jelölve, minden tévedést bátran kizártnak tarthatunk.

A sírkő említi még Jánost, a kit ugyanezen Ferencz fiának vélelmezek és a sírkő alsó szélén összetöredezett betűket képzeletben ennek megfelelően egészítem ki. Más névre kiegészíthetőnek nem találtam. Más Ferenczet pedig az általam felkutatott oklevelek² ézidőben nem említnek.

II. Manino Peccti (?) síremléke 1499.

A 185 cm. magas és 87 cm. széles homokkőből készült igen érdekes síremlékünk mind a négy sarkán s közép részén is megvan sérülve. E sérüléseket legfőbbképpen a felírat sinyli.

Az alól-felül egyszerű vonallal határolt keret domborított minuscülakkal írt legendája:

sepultus est . ob . . . . . s peccti filii petri de
man.no r. m. . . . .
anno domini 1499. mensis
april die septimo

Vagyis: Hic sepultus est nobilis dominus Peccti³ filius Petri de Manino r . . . . m . . . . anno Domini 1499. mensis Aprilis die septimo.

A képes mezőbe elhelyezett címér: Tárcsára emlékeztető, talpán befelé csücskösített homorú pajzsban karmaiban hengerecskéket tartó sas. A pajzs felett szembe néző ökörfej. A képes mező két felső sarkából kigyózó szallagok indulnak ki és dúsan alá omolva képes mező pajzs alatti, kevésbé mélyített részét sűrűn betöltik. A pajzs magassága 49 cm.

A pajzsalak feltűnően mereven van ábrázolva, a mint azt nálunk a XIV. századbéli címerképeken láthatjuk,⁴ Csőre csukott, nyelve nem látszik. A nyak annyira merev, hogy a fark középső tollával ugyanegy tengelybe esik. A fark nem ornamentált, hanem legyezőszerűleg szét-

¹ Ezen igen becses levéltárt br. Jósika Samú Ő Nagyméltósága szíves engedélyével használhattam.

² Erd. Nemz. Múzeum: Kemény Pál levéltára, gr. Kemény József Diplom. Trans., Fejér. Cod. Dipl.

³ Olvasható még: Pelca, Pelea, Peleti, Pelcti alakban, de így értelme nincsen illetve keresztnévvé fel nem oldható.

⁴ V. ö. Nagymartoni Miklós 1353. és 1380. évbéli pecséteit, Bárczay O. Heraldika 140. l.

terjesztett. Legkevésbé szép a czombok alakja, melyek túlságosan vannak szemléltetve. A karmak mereven nyúlnak lefelé. Igen sajátságos, szokatlan a szárnyak ábrázolása. A könyök nem félkör szerű, hanem vízszintesbe hajlik, az evező tollak befelé vannak göngyöltve.

Kinek emlékére készült ezen, már sajátoságaiban is igen érdekes sírkő? Személyazonosságát megállapítanom nem sikerült. A vezetéknev kiolvasása úgy hiszem hibátlan. A kitöredezett helyen csak egyetlen egy betű betoldására mutatkozik tér. Az épen maradt szövegrész: *Man.no* határozottan olaszos névre mutat, miért is leghelyesebbnek tartom azt *Manino*-ra kiegészíteni. Nehézebb az eset a keresztnévvél, bárha ennek minden betűje épen maradt. Azonban a kőfaragó a betűk kivésésénél nem járt el elég következetesen. Különösen a *c, e, l* betűk vannak úgy formálva, hogy könnyen összetéveszthetők. A keresztnévből csak a két első betű van kellő határozottsággal kivésve és épp ezért a név olvasása több változatban lehetséges.

2. Manino Peccti síremléke (?).

No. 2. Tombeau de Peccti Manio (?).

III. Gyerő Tamás síremléke 1500 kör.

Ugyancsak a hatalmas Mikola-nemzetség egyik tagjának tetemei fölött igen értékes síremlék emelkedett. Ez 170 cm. magas, 81 cm.

széles késői csúcsíves modorban szerkesztett művészi faragásokkal ellátott mészkö.

A képes mező díszes faragványaival ellentétben a legenda primitívül vésett, góthizált latin betűkkel van öszszeróva és sajnos, kísérlet sem tétetett rajta az évszám megjelölésére.

HIC IACET EREGIVS DNS

THOAS GEREV DE SZAMOSFALVA CVIVS ANIA DEO CMENDA . .

TVR ROGO SUCCESSORES ME

OSVT ORET DEV PRO ANIMA SVA ANO DOI.

Vagyis: Hic jacet egregius dominus Thomas Gereu de Szamosfalva cujus anima Deo commendaretur. Rogo successores meos ut orent diu pro animam suam. Anno Domini . . . .

A képes mezőt a nemzetségi címér foglalja el: Kerektalpú, de tárcsára emlékeztető pajzsban koronából növekvő szarvas. Előrésszével a pajzsba mélyen benyomuló csőrsisak díszé a pajzsalak. Az orrjegy négy ágba indul s plasztikusan domborított levélzetet alkot. E levélzet a pajzs alatt összefut és végeiben természetes akantust mutat.

A pajzs magassága 40 cm., erre 24 cm. magas sisak van helyezve. A korona és sisakdísz együttes magassága 30 cm. Az arányok távolról sem oly pontosak, mint a Mikola-czímernél. Ez az aránytalanság általában jellemzi a korabeli armalis-czímereket is.

A címereképben némi átváltozást is látunk. A szarvas, mely a Mikola címérben még csak szügyből növekedő, itt már előlábaival jelentkezik. Ez tehát a nemzetségi címér bővülésének harmadik fokozata, mert egy 1455-beli pecséten a Gyerőffi címér a pajzsfőből szétágazva lenyúló szarvas-aggancs, szárjai között kereszttel.¹ A címéralak hasonló átváltozásaira számos példát ismerünk. Legközelebb fekvő a Berzeviczy, valamint Pócs család szarvasfeje, mely 1423-ban menekülő természetes szarvassá lesz. Ellenkező esetre azonban példát nem tudok. Már ezért is felöltőnek tartom, hogy Siebmacher az 1415-ben adományozott Tamásfalvi címet,² melyen a pajzsalak: aggancsán elszakított hálóval menekülő szarvas, a Mikola nemzetségbelieknek tulajdonítja. Tévedését azzal tetézi, hogy a Gyerőffi, Mikola, Kemény stb. családokat a Tekule nemzetségből eredezteti.³ Tudtommal a szarvas teljes alakjában csak a Kemény család tagjai által 1763-ban használt címéres pecsétjén fordul elő.⁴

¹ Siebmacher 102. tábla.

² *Br. Nyáry Albert. A heraldika vezérfonala* 108.

³ *Siebmacher* 237. tábla.

⁴ *R. Kiss István. Természetes ábrázolás* 45.

Tévedésbe esik Bárczay is, midőn címerünket a Mikó családé gyanánt mutatja be.¹

A pajzsalak és sisakdísz változatlan. Ábrázolásukban a természetességre való törekvést föltétlenül föl kell ismernünk. Általában a címer egész szerkezetében azt a benyomást kelti, mintha azt egy pár év múlva nálunk is előtűnedező renaissance útját akarná egyengetni. Éles ellentétet vált ki, a mindenestre más kéz által szerkesztett legenda. — Olybá tűnik fel előttem e síremlék, mintha a csúcsíves és renaissance modor végső küzdelme menne itt végbe.

A képes nezőt vonallal kísért egyszerű pálczatagozat határolja. E vonalzás a keret szélén ismétlődik.

Ez a Gyerő Tamás volt az, kinek szamosfalvi kuriáját a kolozsvári polgárok 1488-ban fegyverrel támadták meg és onnan feleségét és gyermekeit elűzték.²

3. Gyerő Tamás síremléke.
No. 3. Tombeau de Thomas Gyerő.

¹ Heraldika 136. l. 365. ábra.

² Gr. Kemény József. Dipl. Trans. Suppl. tom. V. pag. 51—55.

IV. Seres János síremléke 1579.

Egyszerű bár, de művészi érzékkel előállított, 123 cm. magas 84 cm. széles mészkőből készült emlék őrzi a kiváló kőfaragó mester nevét.

Báthori István és Kristóf idejében Kolozsvárt nagyarányú építkezések folytak s azokban Seres bizonyára kivette a maga részét. Alkotásainak sorát azonban sajnos, még mindig nem ismerjük. Szinte csodálatos, hogy a kortársai által oly nagyrabecsült kőfaragóról az utókor teljesen megfeledkezett.

A síremlék képes mezejének felső részét szélein nagyon gyér levélornamentikával kísért renaissance pajzs foglalja el. Ebben Seres mesterjegye, mely itt címert pótol. Alatta nagy álló latin betűkkel e felirat:

HIC TVMVLATA SERES REQVIESQVNT MEMBRA IOAnnis
QVI PIETATE SVA CLARVS ET ARTE F . . . . .
INSIGNIS SCVLPTOR FVERAT LAPIDVM QV . . PO . . .
HVC SVA PERPETVVM DANT MONVMenta . . . .
ANNIS LUSTRA NOVEM SVPERAVERAT EFV . . . .
TRISTIA CVM DOMINO FATA IUBENTE Sua

A keret három oldalán elszórva pedig:

QVI OBYT MARTIVS DIE VIGESIMO QVARTO Anno Domini 1579.

A sírkő bal oldala annyira megvan sérülve, hogy a felirat sorvégei nem olvashatók. Csonkán adta a felíratot már gr. Eszterházy János is.¹

Újabbán mesterünk igen érdekes irodalmi vita középpontjába került. A gyulafehérvári Hunyadi emlékekről van itt szó, a melyek egyikét némelyek Hunyadi János tumbájának, mások viszont valamelyik Kendi sírládájának tartanak. Ezen irodalmi vita során Dr. Veress Endre rámutatott arra,² hogy a kolozsvári Wolffard ház 1579. évbeli szemöldökkövéen látható mesterjegy teljesen azonos azzal, a mit a Hunyadi Jánosnak tulajdonított síremléken láthatunk. Ezen a nyomon keresi a tumba készítőjét, vagy átdolgozóját és Seres János most ismertett sírkövéen lévő mesterjegy alapján azt ő benne találja fel.

Azonban már Varjú Elemér észrevette,³ hogy ez a föltevés aligha állhat meg, mert hiszen a gyulafehérvári tumba készítésekor (1551.) Seres alig lehetett több 17—21 évesnél, már pedig ily ifjú legényre nem bízhatták Hunyadi János emlékét. De meg ily fiatalon mester sem

¹ Arch. Közlemények IV. k. 3—8. l. Tévedésből azonban kihagyta a felírat második sorát.

² Magyarorsz. Műemlékei I. k. 106.

³ Archaeologiai Értesítő 1907. évf. 29. l.

lehetett, következőleg mesterjegyet sem használhatott. A mester életkorát Varjú ép ezen sírfeliratról állapítja meg. A szöveg erre vonatkozó része csonka ugyan és ezt, sajnos most sem egészíthetjük ki, de a még

4. Seres János síremléke.
No. 4. Tombeau de Jean Seres.

megmaradt felíratrésze: . . . . . ANNIS LVSTRA NOVEM SVPERA-
VERAT, elegendő annak hozzávetőleges megállapításához. Ugyanis
elhúnytakor $9 \times 5 + 1 = 46$ évnél fiatalabb és $9 \times 5 + 4 = 49$ évnél
idősebb nem lehetett.

Most, mikor e sírkövet már tüzetesen ismerjük, a mester életkora mellett más, ennél döntőbb bizonyítékot is hozhatunk fel annak megállapítására, hogy a gyulafehérvári síremléken és a kolozsvári Wolffard házban¹ nem Seres János dolgozott. Döntő bizonyítékunk maga a mesterjegy, mely semmiképpen sem azonos sem a gyulafehérvári tumbán láthatóval, sem pedig a Wolffard ház szemöldökkövén láthatóval.

Seres mesterjegye ugyanis keresztvégű, szárnyatlan, bal szakalától megfosztott, czölöpösen hegyével lefelé állított nyílvevessző, melyre haránt Z betű van fektetve, ezt balról egy visszason állított S betű kíséri. Az egész egy szívalakú keretbe van foglalva.

A Hunyadi tumba és a Wolffard ház mestere ellenben T betűbe végződő, szárnyatlan, jobb szakalától megfosztott, czölöpösen hegyével lefelé állított nyílvevesszőt használ jegyül, melyre pályamentén visszason írt Z betű van fektetve. Kísérete jobbról két (1.1) kis háromszög és Z betű, balról I betű.²

Futólagos egybevetésnél a két mesterjegy között találhatunk hasonlatosságot, de behatóbb vizsgálat után ez a hasonlatosság arra zsugorodik össze, hogy mind a kettőnek kiinduló vonala a csonka nyílvevessző.³

A tévedés oka abban rejlik, hogy a mikor dr. Veress vette vizsgálat alá Seres mesterjegyét, akkor síremléke még a ref. templom pad-sorai alatt igen homályos helyen feküdt s így jól kivehető nem volt.

Az elmondottak után most már bátran mellőzhetjük dr. Veresnek Seres jellemzésére vonatkoztatott azon szavait is, hogy „nem nagy művész, afféle kőfaragó lapicida, a ki ügyes ajtófélfákat, ablakkereteket, epitaphiumokat farag, de a figurális ábrázolásban gyöngé, járatlan.“

A most publicált sírkő feliratából látjuk, hogy kortársai kiváló mesternek tartották, alkotásait azonban, már mesterjegye ismeretlensége miatt is még szemügyre nem vehettük, következésképp azokról ítéletet sem mondhatunk. Hogy a városbeli mesterek között a legkiválóbbak egyike, azt onnan következtetem, hogy midőn a város 1574-ben a monostori kapúhidat építteti, a munkálatokat ő vele vizsgáltatja felül.⁴ Szakértői munkájáért a város meg is vendégelte.

Személyét illetőleg még megállapítható, hogy a Farkas-utczában

¹ Dr. Veres ennek építését is — legalább nagy részben — neki tulajdonítja. Kakas István életrajza 38. I.

² Magyarország. Műemlékei I. k. 71. I.

³ A kolozsvári kőfaragóknak eddig megismert valamennyi mesterjegyén úgy tapasztaltam, hogy ezek egy nyílvevessző körül alakúlnak, tehát az itteni kőfaragó iskola jegyét vélem benne föltalálni.

⁴ Kolozsvár város Ólevéltára. Számadáskönyvek: Az monostor-utczai hidra való költség és őriző házra. 12. Julii 1574. Seres János jött oda látni, hoznak vala lepényt, az városba vettem 1 lepényt d. 8. Hozattam egy ejtel bort d. 4.

Farkas Pál és Kőmives Tamás szomszédságában lakott. 1575-ben megnagyobította, vagy újra építette házát, mert ekkor már háromszor annyi adót fizet, mint az előző években.¹

Felesége, kinek nevét a jegyzőkönyv nem árulja el, 1570-ben négy arany pártáért perli János nótáriust. Ezeket a pártákat a furfangos deák kétszer adta el, előbb Seres Jánosnének, azután Báthy György-nének. Az Eppel János bíró előtt folyt perben Pártaszövő Katalin és Kalácsütő Ferencz voltak tanúk.²

Rokonai közül a jegyzőkönyvek Seres Lőrinczet, ennek nejét Zsófia asszonyt, testvérét Annát, továbbá Seres Mártont és Seres Mihálynét említik.³ Már ez időben itt kiterjedt család lévén, következtetni lehet, hogy Seres János nem bevándorolt, hanem kolozsvári benszülött család ivadéka.

Az itteni lapicidák közül kortársai voltak Simon, István és Ambrus mesterek.⁴

V. Berkenyesi Istvánka sírköve 1595.

A szülői szeretet megható tanúsága az 51 napos csecsemő emlékére 120 × 47 cm. méreteken, igen gondosan készült sírkő.

5. Berkenyesi István siremléke.
No. 5. Tombeau d'Etienne Berkenyesi.

A felirat a 3 cm. széles kerettel körülvett képesmezőre, a címertpajzs mellé, a sírkő hosszúságában, versalis latin betűkkel van alkalmazva:

¹ U. o. Adókönyvek 1571—1575. Előbb csak 1/4, az utolsó évben pedig már 3/4 vonással van megróva. Az egyik szomszédja Farkas Pál, 1574-ben házát eladja Pitter Rudolfnak.

² Kolozsvár városi Ólevéltár. Tanúváltási jegyzőkönyv.

³ U. o. 1570. 1573.

⁴ U. o. 1569.

FILIOLO CHARISSIMO STEPHANO
 MENSEM VNVM DIES XXI NATO A. D.
 1595. DIE VI. OCTOBRIS EX TINCTO
 MATTHAEVS BERKENIESI ET
 ANNA CONIVNX PARENTES POSVERVNT.

A címér: csücskös talpú pajzsban emberi szívből növekvő, két magas szárú és leveles tulipán. A 36 cm. magas pajzs barokk módorban van szerkesztve.

A sírkő jobb felső és ezzel átellenes szöglete töredezett, de sem a címérpajzs, sem pedig a felirat meg nem sérült.

A sírkő legnagyobb érdekessége az, hogy mesterjegy van rajta alkalmazva s mint ilyen, egyedüli e sorozatban. A mesterjegy T betűben végződő szárnyatlan, jobb szakálától megfosztott, czölöpösen, hegyével lefelé állított nyílvevző, melyre balharánt vonal van fektetve. A Seres János sírkövénél elmondottak után, bátran állíthatjuk tehát, hogy e sírkő mestere szintén a kolozsvári kőfaragó iskolához tartozott.

VI. Ilona asszony síremléke 1633.

A 153. sorszám alatti, eredetileg 187 × 86 cm. méretű homokkő ma négy darabba van törve, de apróbb töredékektől eltekintve teljes.

A 15 cm. széles, sarkain csinos rózsákkal tagolt szegélyén versalis latin betűkkel írt felirata:

HONESTE HELENE CONF. ATERIS F . . . . . POSVIT
 H . . HOMIN . PROVIDVS NICOLAVS HAGO HA . . . . . O

Ez a felirat a képes mező felső részén folytatódik és ott nyer befejezést: ANNO DoMlni (16.)33. A képes mező középrészét címér foglalja el: Csücskös talpú pajzsban ekecsoroszllya. Kiséret a pajzs-talpban jobbról csillag, balról szárvaival felfelé fordított holdsarló. Sisak és orrjegy nincsen. A pajzs magassága 51 cm.

VII. Befejezetlen síremlék. XVII. század.

120 cm., illetve törött oldalán 106 cm. magas, 73 cm. széles sírkő, melynek 13 cm. széles keretén semmi felirat nyoma ki nem vehető.

A képes mezőben kerekaltalpu pajzs, ebben ekecsoroszllya. Kiséret a bal pajzsfőben fogyó hold és csillag. A pajzs felett üres mondat-szalag, a pajzs alatt két egymásra helyezett kerék (eketalyiga?).

Valószínűleg földmives emlékére készült, de befejezést nem nyert.

VIII. XVII. századbeli töredék.

A térképen 14. sorszám alatt fölvelt 81×82 cm. méretű töredéknek 12 cm. széles keretén nagy, álló latin betűkkel alkalmazott felíratából csak egyetlen egy szó olvasható: GEORGius.

A képes mezőben címerpajzs volt elhelyezve, de a kő annyira sérült, hogy csak peremének halvány vonalai láthatók. Ez csücskös talpú pajzsra mutat. A címeralak töredezett volta miatt nem vehető ki eléggé; könyöklő kar, vagy térdben hajlott czomb lehetett.

IX. Bek Kata és fia Literatus Márton síremléke. XVII. század vége.

Kolozsvári polgárcsalád állította azon egyszerű, 96 cm. magas és 89 cm. széles síremléket, melynek versalis latin betűkkel írt felírata:

VOX COELESTIS
BEATI MORTVI QVI IN
DOMINO MORIVNTVR.
NON GENVS ET CAZAE FACIVNT NON FAMA BEATVM
PARTA LABORE LICET NOBILITASQVE VETVS
ILLE BEATVS ERIT DOMINO QVI RITE QVIESCIT
MARTINVS PATRII VT GLORIA PARA SOLI
QVI PIETATE POTENS ET SERVANTISSIMVS AVCtoritate
ET SANCTA CLARVS RELIGIONE FVIT
SPIRITVS ASTRIFERAS CINETIS MIGRAVIT IN ORAS
HIC LAPIS OSSA TEGIT NOMEN IN ORBE VRGIT
CATHARINA BEK CONSORS
MARITO CHARISSIMO ET
MARTINVS LITERATVS FILIVS
PARENTI OPTIMO
PERENNIS . . . SIDEBIL POSVERVNT
monVMENTVM.

Díszítmény, évszám nincsen rajta. A betűk vésés modorából követ kezdetve a XVII. század végén keletkezett.

X. T. Csepreghy Mihály síremléke 1704.

A jeles professzor emlékét igen egyszerű, 200 cm. magas, 80 cm. széles mésző őrzí. Versalis latin betűkkel írt legendája:

MONVMENTVM PERENNI MEMORIAE
 VIRI DEI PRuDentissimI AC CLARISSimI DomiNI MICHAELIS T.
 CSEPREGHY CLAVDIOPOLI APVD REF. Publici PROFESSORIS
 MOX ECCLESIASTAE PER 8 ANnos DESIDE
 RATISSIMI. NATI 1663. DENATI 1704. Die 13 APRilis AETatae
 SVAE 41. SVB IPSA VRBIS OBSIDIONE SACRVM.

A képes mező legnagyobb részében üres, felirat vagy díszítmény eltávolításának nyoma azonban nem fedezhető fel rajta. Felső, kevésbé mélyített harmadában 52×52 négyszögű keret emelkedik ki. Ebben két rózsával tagolt levélfonadék és négy sarkában egy-egy liliomszerű virágdísz.

A címeralak — már amennyiben annak minősíthető — pajzs nélkül jelentkezik. Hármás domb középsőjéből növekvő pánczélos kar, kezében nyitott bibliát tart. Ennek lapjain: ZELVS DOMUS TVAE COMEDIT ME Ps. 69. V. 10. — INHABITABit IN ATRIIS TVIS Ps. 65. V. 5.¹

Mint műemlék kevés figyelmet érdemel, habár a kolozsvári temetőben látható egykorú sírköveknél mindenesetre gondosabb munka. Felülő benne az egész kőnek mintegy $\frac{2}{3}$ -át elfoglaló üres tér, melynek rendeltetéséről ma már biztos fogalmat nem alkothatunk.

A levélkoszorúba helyezett címeralakot csak mint a ref. profeszszorok általános jelvényét — emblemaját — kell fogadnunk. Majdnem teljesen azonos kivitelben látjuk ezt az 1693-ban elhunyt Pataky István kollegiumi tanár síremlékén is.²

Magáról Csepreghy Mihályról tudjuk, hogy a hasonló nevű kolozsvári centumvirnak és feleségének, Ágoston Margitnak 1663-ban született fia volt. Bod, Benkő és Szinyei³ egyértelműleg mondják a családról, hogy magyarországi eredetű. Nagy Iván Benkő közlését veszi át, a család nemességéről azonban felvilágosítást nem ad. Pedig erre már magából a családnévből is lehet következtetni, mert ezen alakjában csak előnév. A család voltaképpen neve Turkovics, ezt rövidített alakban sírkövünk is megőrzi, csak hogy a T. betűt a családnév elé helyezi.

Csepreghy tanulmányait Kolozsvárt végezte, majd 1686-ban beiratkozott a franekeri egyetem magyar hallgatói közé. Innen 1690-ben tért haza s a következő évben választották meg a kolozsvári kollegiumban philisophia és keleti nyelvek tanárává. Tanári működéséről jelentősebb

¹ Hivatkozás a zsidó zsolttárok szerint. V. ö. Biblia Sacra Frankfurt 1611. 230/a., 231/b lap.

² Erdélyi Múzeum 1911. évf. 339.

³ Bod: Magy. Athenás. 310. Benkő: Transsilvania. II. 420. Szinyei: Magyar írók élete és munkái. II. 283.

emlék nem maradt fenn. Irodalmi munkái közül négyet ismerünk: De Sacramentum Foederis, Theses de Cantio Mosis címűeket és két halotti beszédet.¹ Ez utóbbiak egyike Tótfalusi Kis Miklósról szól, a kinek életében — Bethlen Miklós szerint — üldözője volt.

Tanársága idejére esik (1692 márcz. 8.) házassága Sámsondi Máriával, a ki boldog családi élettel és hat gyermekkel ajándékozta meg. Ezek, az elsőszülött Annát kivéve, a ki korán elhalt, mind zsenge gyermekkorban állták körül ravatalát. Felnevelésük súlyos gondként nehezedt özvegyének vállára.²

1695-ben a kolozsvári egyházközség papjául választották. Ezen tisztét haláláig viselte. A síremlék azon állítása, hogy halálakor Kolozsvár ostrom alatt volt, kissé túlzott. Mindössze Csáky László lovas kuruczai nyugtalanították a német őrséget befogadott várat és gyűjtötték a kültelkeket. A komoly ostrom csak szept. 24-én kezdődött.³

Egyébként e tényeket illetőleg szemtanura is hivatkozhatunk. Wass György írja naplójában 1704 ápr. 13-ról: „Délben két s három óra között ujabban meggyújtották Monostor felől való hostátot és nagy szél lévén, nagyobbára mind elégett. De a ki megmaradt is este, ismét meggyújtották renddel és összeégették, úgy hogy tiz, vagy tizenkét ház alig maradt meg, sőt a házaknak fedeleket elhányván, az olyanokban is sok megégett. Azon éjjel ujabban is Hidelvét is meggyújtván, harmada alig maradt meg, de már azoknak is fedeleket elhányták, soknak derekait is elhányták s tüzesen kihordották. *Eodem itt való buzgó s áhítatos lelkü Csepregi Mihály nevü praedicatorunk hosszas betegség után délben 1 órákor megholt, kinek halálán nem keveset szomorodtanak.*“

Ötöd napról való feljegyzéseiben pedig a temetésről emlékezik meg, egyben a tetem elhelyezését is pontosan megjelöli: „17. Aprilis. Mutogatták magokat a kuruczok, de semmi kárt nem tettek. *Eodem temettük el a szegény Csepregi uramat a templom collegium felől való porticusában az ajtón tul a collegium tékája felől.*“⁴

A síremlék tehát eredeti elhelyezésében találtatott fel.

¹ Dr. Török István: A kolozsvári ev. ref. collegium tört. I. 96—98.

² Halálakor Rebeka, Mihály, Ferencz, Péter és Mózes nevü gyermekei voltak életben. Közülük a legidősebb sem haladhatta meg a 10. évet. L. temetési emléklapját. Irodalomtört. Közl. 1895. évf. 89—91.

³ Kelemen Lajos: Kolozsvár és a Bethlen-bástya. Magyar Hírlap 1901 márcz. 28., 29.

⁴ Monumenta Hungariae Historica. Scriptorum XXXV. 399. 400.

XI. Pataki István síremléke 1775.

Kolozsvár egykori hatalmas főbirájának túlságosan szerény, hozzá nem értő kezekkel dúrván elnagyolt emléket állított a kegyelet.

A 120, illetve 100 cm. magas és 70 cm. széles sírkő iromba betűkkel rótt felírata:

IT NYUK
SZIK T.
PATAKI
ISTVÁN UR
1775.

Kolozsvárt két Pataki család él, az egyik sárospataki nemes Tóth István jeles professor és II. Apaffi Mihály nevelőjének leszármazója, a másik Bojsza István sárospataki, de vándorlása közben Kolozsvárra szakadt s itt megtelepült szabómester ivadéka. Mindkét családból a XVIII. század közepén itt több István nevűt találunk.

A kinek emlékére e sírkő készült, az a nemes Pataki Sámuel dobokavármegyei assessor és Diósi Klára szülőknek 1711-ben született fia volt. Kolozsvári tanácsos, majd főbíró, közben pedig a ref. Egyháznak gondnoka és a kollégiumnak (1759—1768) pénztárosa. Ő készíteti 1766-ban a templom díszes orgonáját, a kollégiumnak pedig ő szerezte meg a Ladányi-féle alapítványt.¹ 1775 febr. 5-én utódok nélkül halt el. Fennmaradt fehér selyemre festett, csinos kivitelű ravatalos címere. Ez az egyház levéltárában őriztetik. A rajta lévő címer teljesen megegyez azzal, melyet Lipót király Pozsonyban, 1662-ben július 21-én adományozott kiváló tehetségű nagyatyjának.² Vagyis; kék pajzsban őrdaru. Sisakdísz fészében ülő s fiait vérevel tápláló pelikán. Orrjegy: kék-arany, vörös-ezüst.

Sándor Imre.

¹ Életrajzi adatait I. bővebben *dr. Török István: A kolozsvári kollégium tört.* III. 380—383. Protestáns Közlöny 1895. évf. 157. Kolozsv. tört. II. 224. stb.

² Genealogiai Füzetek 1903. évf. 54.